

“Hz. Ammâr bin Yâsir” Adlı Eser Üzerine

A Review on “Hz. Ammar bin Yasir”

Muhammed Karaca*

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Kitap Deęerlendirmesi / Article Type: Book Review

Geliř Tarihi: 4 Nisan 2021 / Date Received: 4 April 2021

Kabul Tarihi: 23 Mayıs 2021 / Date Accepted: 23 May 2021

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Muhammed Karaca)

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı/ Master Student, Cumhuriyet University Faculty of Theology, Department of Islamic History and Arts krcmhmd10@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-1973-902X
CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial License

“ Hz. Ammâr bin Yâsir” Adlı Eser, Prof. Dr. Ünal Kılıç tarafından kaleme alınmıştır. Meşhur sahabî Ammâr b. Yâsir’in hayatını anlatan ve 92 sayfadan oluşan bu eser, Beyan Yayınları tarafından “Peygamberimiz’in İzinde 40 Sahabi Serisi ”projesi çerçevesinde hazırlanmıştır. Beyan Yayınlarınının 873’üncü, projenin de 23’üncü kitabı olarak 2020 yılında İstanbul’da yayımlanmıştır.

Tarihin bizlere sunduğu birçok olayı bilmek onu yaşayan ve aktaran kişileri bilmekten geçtiği aşıkâr bir durumdur. Özellikle İslâm’ın ilk zamanlarını, vahyin inişini, Hz. Peygamber’in yaşamını, önemli gazve ve seriyyeleri gibi durumları en iyi şekilde anlamak için o dönemi yaşayan sahabîleri bilmenin önemi oldukça büyüktür. Hz. Peygamber’in tebliğ vazifesinin başlaması ile birlikte ona yardım eden ve İslam dininin yayılmasına yardımcı olan kişiler, tarihin her döneminde gerek müstakil olarak gerekse önemli özellikleri ile birçok tarihçinin merak konusu haline gelmiştir. Tarihçilerin hemen hemen hepsi sahabîlerin biyografilerini yeni bilgiler ekleyerek geliştirmişlerdir. Bu durum yeni çalışmaların yapılmasına zemin hazırladığı gibi mevcut bilgilerin şekillenip sistematik bir hale bürünmesine de ciddi katkı sağlamıştır. Tarihi bağlamdan kopmadan bir şahsiyeti anlatmak ciddi derecede titizlik isteyen bir durum olmuştur. Sayın Kılıç’ın da müstakil olarak çalıştığı Ammâr b. Yâsir ifade edilen bu çerçevede ele alınmaya çalışılmıştır.

Kaleme alınan sahabeden Ammâr b. Yâsir birçok defa farklı grupların kendi bakış açıları ile aktarılmıştır. Özellikle Şii gruplar bu sahabî üzerinde çokça çalışma kaleme almıştır. Farklı dönemlerde adından ziyadesi ile söz ettiren bu sahabî Hz. Ali’ye yakın olması ile Şii gruplarca önemsenmiştir. Ammâr b. Yâsir ile alakalı bir kısmı makale bir kısmı da kitap olmak üzere akademik alanda geçmişten günümüze bir hayli çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan biri de Prof. Dr. Ünal Kılıç tarafından hazırlanan mezkur çalışmadır.

Eserin bölümlerini incelemeye geçmeden önce üslûbu ile alakalı şunları söylemek isabetli olacaktır. Ağır bir akademik dilden ve üsluptan ziyade sade bir anlatımı tercih eden müellif, böylelikle her gruptan insanın anlamasına zemin hazırlamış ve eserin hedef kitlesi genişletilmiştir. Bu yönüyle eser, gerek

akademik çalışmalara malzeme sunmasıyla gerekse her yaştan ve her gruptan insanın istifade etmesine yönelik bir biyografi kitabı olmuştur.

Kılıç, Ammâr b. Yâsir'in doğumunu, İslam öncesi yaşamını, Hz. Peygamber ve Hûlefa-i Râşid'in dönemindeki rolünü on iki başlık altında incelemiş ve bunları kronolojik sıraya riayet ederek ele almıştır. Eserin vücut bulmasını sağlayan bu kronolojik tasnif konunun daha iyi anlaşılmasını ve vuku bulan olayların daha iyi yorumlanmasını kolaylaştırmıştır.

Yazar, birinci bölümü oluşturan "*Kabilesi, Ailesi ve Doğumu*" başlığı altında Ammâr b. Yâsir'in kabilesine değinmiş ve soyunun milâdi 2. veya 3. asırda Güney Arabistan'dan yani Yemen'den göç hareketlerinde bulunduğunu aktarmıştır. Bu göç hareketlerini Ammâr b. Yâsir'in babası olan Yâsir'in Mekke'ye gelişine bağlayarak konuyu nihayete erdirmiştir. Ammâr'ın annesi ve babasının evlenmelerine de değinen Kılıç, bu girişi eksiksiz bir şekilde okurlara aktarmıştır. Bazı kaynaklarda sahabîler ile alakalı bir takım bilgiler ya ihtilafı verilmiş ya da hiç değinilmemiştir. Bunlardan birisi de sahabîlerin doğum tarihleridir. Ammâr b. Yâsir'in doğumunu da ihtilafı gören yazar, yine Ammâr'ın bir sözü üzerinden onun 570'li yıllarda doğmuş olabileceğini söylemiştir (s.14).

Müellif ikinci bölümde "*Ailesinin Müslüman Oluşu ve Çektikleri Sıkıntılar*" başlığı altında Yâsir ailesinin Müslüman oluşuna, ailesinin ve kendisinin çektiği sıkıntılara değinmiştir. Yazar, Ammâr'ın annesi Hz. Sümeyye'nin ve babası Yâsir'in Cahiliye döneminde puta tapmadığını ve o dönemde alışkanlık haline gelen birçok yanlış faaliyetten de uzak durduklarını ifade etmiştir. Onların tebliğ davetine ilk icabet eden kimseler arasında yer aldığını söylemiştir^[1] (s. 15/17). Yâsir ailesi Mekke'de Mahzumoğulları'nın himayesi altında yaşayan kişilerdi. Müslüman oldukları zaman ise ilk darbeyi hilf bağıyla ilişki kurdukları bu kabileden aldıklarını ifade eden yazar, onların inandıkları bu yeni dinden dönmeleri için zorlandığını ifade etmiştir (s. 18). İlk kaynaklar başta olmak üzere birçok eserde Ammâr b. Yâsir'in ve ailesinin işkencelere maruz kaldığı, sonucunda ise şehit edildiklerini^[2] dikkatle inceleyen Kılıç, bu başlık altında Hz. Sümeyye'ye atılan iftiralara da değinmiş ve onlara cevap vermiştir (s. 22/23).

Kılıç, "*Ammâr b. Yâsir'in İslamiyet'i Kabulü*" başlığı altında ele aldığı üçüncü bölümde Ammâr'ı Hz. Peygamber dönemi ve Raşid Halifeler dönemi olarak iki bölümde incelemiştir. Yazar, Ammâr b. Yâsir'in Hz. Peygamber'in dini

[1] Ebu Abdullah b. Muhammed b. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1461/2001), 3/227-228.

[2] İbn Sa'd, *Tabakât*, 10/251.

davetine ilk cevap verenlerden olduğunu^[3] ve bunun neticesinde türlü eziyetlere uğradığını akıcı bir üslûpla anlatmıştır.

Yazar'ın dördüncü bölümde ele alıp incelediği “*Ammâr'ın İslam'a Girdikten Sonra Maruz Kaldığı İşkenceler*” başlığı, genel hatlarıyla İslam'ı kabul edenlerin karşı karşıya kaldığı olumsuz durumları tasvir etmektedir. Özellikle kabilesi olmayan veya zayıf kabileye mensup olan kişiler bu işkencelere daha fazla maruz kalmaktaydılar.^[4] Ammâr b. Yâsir de bu grup içinde yer almaktaydı. Müellif, bu özelliklerin her birine titizlikle değinmiştir. Müřriklerin ağır işkencelerine dayanamayan Ammâr, onların Hz. Peygamber aleyhine istedikleri sözleri kullanmış ve İslam dinini reddederek, putları öven sözler telaffuz etmiştir.^[5] Bunun akabinde onun suçsuz olduğunu bildiren ayet nazil olmuştur. Yazar'ın gayet başarılı bir şekilde aktardığı bu husus olayın daha sağlıklı anlaşılmasına imkân sağlamıştır.

İslam'ın nazil olduğu ilk zamanlarda Müslümanların toplu olarak ibadet edecekleri bir mescitleri yoktu. Beşinci bölümü oluşturan “*Evinin Bir Kısmını Mescid Olarak Kullanan İlk Sahabi Oluşu*” başlığı altında bu hususa değinen yazar, onun kendi evini ailesi ile birlikte düzenli ibadet etmek amacıyla mescit yaptığına^[6] işaret etmiştir.

Kılıç, “*Ammâr ile İlgili Yalan Haberler*” başlığı altında incelediği altıncı bölümde onun hakkında ortaya atılan yanlış bilgilere cevap vermeye çalışmıştır. Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin evliliklerinde onun arabulucu olduğunu nakleden rivayetleri zayıf görerek bu olayın yanlışlığını kanıtlamaya çalışmıştır. Bu örnekle ilgili rivayetlerin tutarsızlığını başarılı bir şekilde gözler önüne seren yazar, bu hususun yalan olduğunu birçok güvenilir kaynak ile desteklemiştir.

Yazar, yedinci başlıkta değindiği “*Medine'ye Hicreti*” bölümünü kısa tutmuştur. Onun Medine'ye ilk hicret edenler arasında yer aldığına dair rivayetleri zikretmiştir. Bunun dışında Hicret bahsini ise genel bir anlatım ile okuyuculara sunmuştur.

Sekizinci bölümü “*Medine Dönemindeki Faaliyetleri*” ismiyle ele alan yazar, farklı noktalara değinerek bu bahsi kaleme almıştır. Hicret sonucunda Müslümanların yeni yurdu olan Medine, şüphesiz bütün ashab için birçok hususta yeni faaliyetlerin başlangıcı olmuştur. Başta ibadetler olmak üzere

[3] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/208.

[4] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/229; Kabilelerin göç hareketleri, yaşantı ve sosyal durumları hakkında detaylı bilgi için bkz. Hakan Temir, *Arap Yarımadası'nda Kabile Hayatı* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2020).

[5] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/230-231.

[6] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/231.

çoğu faaliyetin özgürce yapılacağı bir ortam tesis edilmeye başlanmıştır. Kılıç'ın da üzerinde hassasiyetle durduğu bu noktada Ammâr b. Yâsir'in ismi daha çok ön plana çıkmıştır. Yazar, bölümün alt başlığını oluşturan "Kubâ Mescidi'nin Yapımı"nda Ammâr b. Yâsir'in teklifi üzerine bu mes-cidin yapıldığına değinmiştir (s.41/42). Yine mescidin yapımında büyük gayret sarf etmesinden dolayı onun "İlk Mescid yapıcısı" olarak anıldığını da zikredilmiştir (s.42). Bir diğer alt başlıkta "Mescid-i Nebevî'nin Yapımı"na değinen yazar, onun inşaat esnasında fazla gayret sarf etmesini^[7] detaylıca okuyuculara sunmuştur (s.44). Yazar, aynı bölüm altında Ammâr b. Yâsir'in "Kardeşleştirme, Gazve ve Seriyelerdeki Rolü"^[8] gibi alt başlıklar ile onun Medine dönemindeki rolünü detaylıca aktarmıştır.

Eserin dokuzuncu bölümünü oluşturan "Raşid Halifeler Dönemi'nde Am-mâr b. Yâsir" başlığı bizce eserin en önemli ve dikkat çekici bölümünü oluşturmuştur. Hiç şüphe yok ki birçok sahabe Raşid Halifeler döneminde adından fazlası ile söz ettirmiştir. Kılıç, Ammâr b. Yâsir'in de bu dönemde bazı olaylarda öne çıktığını aktarmıştır. Söz konusu dönemde Ammâr b. Yâsir'in siyasi süreç içerisinde üstlendiği görevleri kronolojik sıraya uygun aktaran yazar, konu bütünlüğüne de sadık kalmıştır. Bölümün alt başlığını oluşturan "Hz. Ebu Bekir'in Halife Seçilmesinde Ammâr b. Yâsir" başlığı onun siyasi çizgisini bir nevi ortaya koymuştur (s.59). Ammâr b. Yâsir, Hz. Ali'nin halife olmasını isteyenler arasında bulunuyordu.^[9] Kılıç, Ammâr b. Yâsir'in, Hz. Ebu Bekir'in halife seçilmesinde görüşünü Hz. Ali'den yana olduğunu söyleyerek onun halife tercihini beyan etmiştir. (s.59). Bir diğer alt başlık "Hz. Ömer Döneminde Ammâr b. Yâsir" bölümünde yazar, onun politik sahada üstlendiği görevlerin arttığını ve Hz. Ömer tarafından Kûfe'ye vali olarak atandığını^[10] temelden ele alarak okuyuculara sunmuştur (s.63). Bir başka alt başlık "Hz. Osman Döneminde Ammâr b. Yâsir" bölümüdür. Açıkçası Hz. Osman dönemi Ammâr b. Yâsir'in siyasi alanda adının en çok duyulduğu dönem olmuştur. Kılıç da bu hususa sık sık değinmiştir (s.66). Ammâr b. Yâsir'in Hz. Osman'ı bazı durumlarda eleştirdiğini ifade eden yazarın, herhangi bir zıtlasma ve kutuplaşmaya girmeden bu hassas noktayı başarılı şekilde işle-mesi takdire şayandır. Ammâr b. Yâsir, Hz. Osman'ın halife seçileceği zaman

[7] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/232-233.

[8] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/232.

[9] Ethem Ruhi Fıglalı, "Sakife Olayı veya Hz. Ebu Bekir'in Halife Seçimi", *İslâm Medeniyeti Mecmuası*, 5/3 (Mart 1982), 21.

[10] Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *el-İsabe fi Temyizi's Sahabe*, thk. Ali Muhammed Muavvîz (Beyrut: Darü'l Kitab'ül İlmîyye, 1415/1995), 4/473; Hâlife b. Hayyât, *et-Târih*, thk. Ekrem Ziyâ el-Ömerî (Riyad: Dâru Daybe, 1405/1985), 149; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/234.

kendi görüşünü yine Hz. Ali'den yana kullanmıştır.^[11] Yazar, Hz. Osman'ında ona karşı herhangi bir düşmanlığı olmadığını aksine yaptığı işlerde özgür davranması gerektiğini ifade etmiştir (s.71). Bazı kaynaklarda Hz. Osman'ın Ammâr b. Yâsir'i dövdüğüne dair rivayetler mevcuttur.^[12] Yazar, eserinde akademik tartışmalara yer vermemek amacı ile bu hususa değinmemiştir. Yine Hz. Osman'ın emri ile Mısır'a teftiş için gittiğini^[13] aktararak bu ikili arasında ciddi boyutta bir husumetin olmadığını anlatmaya çalışmıştır. Yazar, dokuzuncu bölümün son alt başlığını oluşturan “Hz. Ali Döneminde Ammâr b. Yâsir” başlığında Ammâr'ın Hz. Ali'ye duyduğu sevgi ve yaptığı fedakârlıklara vurgu yapmıştır (s.77). Yine onun bu dönemde aktif rolünün arttığını ve dönemin en önemli iki savaşına –Cemel ve Siffin- katıldığını aktaran Kılıç, onun savaşlardaki üstün gayretini yineleyerek değinmiştir (s.71/83). Daha sonra Ammâr'ın Siffin Savaşında şehit düşmesini^[14] eserinde işleyerek eserin ana hatlarını oluşturan bu başlığı noktalamıştır.

Eserin onuncu bölümünü “Hakkında Nazil Olan Ayetler”, on birinci “Hakkındaki Hadisler” ve eserin on ikinci aynı zamanda son başlığını “Şemâli ve Şahsiyeti” oluşturmuştur. Ammâr b. Yâsir hakkında (En'am, 6/52) ve (Nahl, 16/106) ayetlerinin nazil olduğu rivayet edilmiştir (s.84). Yazar, Ammâr b. Yâsir'in toplamda 62 hadis rivayet ettiğini ifade etmiş ve sürekli Hz. Peygamber ile beraber olan birinin böylesine az sayıda hadis rivayet etmesine şaşırmıştır (s.85). Düşünüldüğü zaman gerçekten de onun rivayet ettiği hadis sayısı azdır. Ammâr b. Yâsir'in özellikle şahsiyeti üzerinde duran Kılıç, onun dikkat çeken özelliklerine değinmiş ve onun karakteristik yapısını ortaya koymuştur.

Sonuç olarak Kılıç'ın, gerek tarihi bağlamdan kopmadan olayları sistemli bir şekilde ele alması gerekse her kitlenin okuyup faydalanacağı bir üslup kullanması eserin okunurluğunu arttırmıştır. Özellikle lise dönemi ve İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ziyadesi ile okuyup faydalanacağı ve anlayacağı bir eser olması bu çalışmanın başarısını gözler önüne sermiştir. Bu vesile ile bu eseri yayım hayatına kazandırdığı için Prof. Dr. Ünal Kılıç'a teşekkür ederiz.

[11] Ebû'l-Fidâ el-Hafız İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsîn et-Türkî (Kuveyt: Merkezü'l-Buhus Darü's-Saadeti'l-Arabiyeti'l-İslamiyye, 1417/1997), 10/211.

[12] Hz. Osman'ın Ammâr b. Yâsir'i dövüp fitak ettiğine dair rivayetler için bkz. Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahya el-Belâzürî, *Ensâbü'l-Şerâf*, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: Dârülfikr, 1417/1996), 6/161-162-163; Farklı bir rivayet olarak Hz. Osman'ın Ammâr b. Yâsir'in dövere karnını yardığına dair rivayet için bkz. Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-siyase*, nşr. Muhammed Mahmud er-Râfî (Kahire: 1322/1954), 55-56.

[13] Şah Muînüddîn Ahmed Nedvî, *Asr-ı Saadet “Peygamberimiz ve Ashâbı”*, çev. Ali Genceli (İstanbul: Şamil Yayınları, 1985), 2/167.

[14] İbn Sa'd, *Tabakât*, 3/234; Hayyât, *et-Târih*, 191.

Kaynakça

- el-Askalânî, Ahmed b. Ali b. Hacer. *el-Îsabe fî Temyizi's Sahabe*. thk. Ali Muhammed Muavviz. Beyrut: Darü'l Kitab'ül İlmiyye, 1415/1995.
- el-Belâzürî, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahya. *Ensâbü'l-eşrâf*. thk. Süheyl Zekkâr. 13 Cilt. Beyrut: Dârülfıkr, 1417/1996.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi. “Sakife Olayı veya Hz. Ebu Bekir'in Halife Seçimi”, *İslâm Medeniyeti Mecmuası*, 5/3 (Mart, 1982), 7-26.
- Hayyât b. Hâlife. *et-Târih*. thk. Ekrem Ziyâ el-Ömerî. Riyad: Dâru Daybe, 1405/1985.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ el-Hafız. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki. Kuveyt: Merkezü'l-Buhus Darü's-Saadeti'l Arabiyeti'l-İslamiyye, 1417/1997.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim. *el-İmâme ve's-siyase*. nşr. Muhammed Mahmud er-Râfî. Kahire:1322/1954.
- İbn Sa'd, Ebu Abdullah b. Muhammed b. *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. thk. Ali Muhammed Ömer. Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 1461/2001.
- Nedvi, Şah Muînüddin Ahmed. *Asr-ı Saadet “Peygamberimiz ve Ashâbı”*, çev. Ali Genceli, 6 Cilt. İstanbul: Şamil Yayınları, 1985.
- Temir, Hakan. *Arap Yarımadası'nda Kabile Hayatı*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2020.

